

Vrijzinnige Gemeente Zierikzee – 24 november 2019

Thema: De mensenzoon – gelezen: Daniel 7,13-14 (drempel) en Marcus 13,1-27

Toespraak Franck Ploum

1.

Jezus is in Jeruzalem aangekomen, de plek waar hij *moet* zijn. De plaats waar het een en ander *moet* geschieden. Zo vertelt het verhaal. Dat *moeten* is altijd een lastig woord in de bijbel. Al snel hebben we de neiging daar een goddelijk moeten van te maken. Alsof het een onontkoombaar feit is dat Jezus ter dood wordt gebracht in Jeruzalem. En ook alsof oorlogen en geweld nu een keer onvermijdelijk zijn. Maar het moeten gaat niet over onontkoombaarheid, maar over het gevolg van bepaalde keuzes: als rijkdom niet gedeeld wordt, dan moeten er wel veel arme mensen zijn. Als de bezetter het volk in zijn macht wil houden, dan moet er wel onderdrukking plaatsvinden. Als Jezus werkelijk de weg van de Thora wil gaan dan *moet* hij wel lijden en sterven. Dat soort *moeten* is aan de orde in dit bijna surrealistisch verhaal dat Marcus Jezus laat vertellen.

2.

Het verhaal opent met de leerlingen die zich vergapen aan de pracht en praal van de tempelgebouwen. Marcus laat Jezus antwoorden vanuit een soort ergernis: weet wel 'geen steen zal op de ander blijven' (Mc 13,2). Hier doorheen moeten we natuurlijk ook de situatie van Marcus horen. Marcus schrijft zijn evangelie in reactie op de Joodse oorlog. Na de verwoesting van heel Jeruzalem, inclusief de tempel in het jaar zeventig van onze jaartelling probeert hij met zijn evangelie een antwoord te vinden op de vraag hoe het nu verder moet.

De 'gruwel der verwoesting' – een begrip uit het boek Daniël (Dan. 12,11) - wappert inmiddels op de plek waar die niet moet staan: daar waar het heiligste van de tempel zich bevond. Op de platgebrande resten van de tempel plaatsten de Romeinse legioenen die erbij betrokken waren letterlijk hun overwinningvaandels. Completer kan de vernedering van een volk niet zijn.

Maar behalve die historische context van Marcus zelf, kunnen we ook horen dat de profetische kritiek van Jezus geen boodschap heeft aan uiterlijk schoon. Voor Jezus wordt de vernietiging van de tempel op de eerste plaats veroorzaakt door het uithollen van de Thora. De tempel was niet meer op zoek naar gerechtigheid, stond niet meer open voor de armen, de onreinen, de bezetenen. Ze had zich teruggetrokken in eigen gelijk, in haar eigen Trumptower, haar eigen macht, eigen bezit en ze collaboreerde met Rome, om aan de macht te blijven.

Achter de prachtige en indrukwekkende façade is het leeg, of erger nog: zo rot als een mispel. Al dat uiterlijk schoon verhuult wat er werkelijk aan de hand is en hoe het er voor staat met de tempel. Doordat ze zich verkocht heeft aan de macht zal ze ten ondergaan.

Het doet denken aan de situatie van de Oostbloklanden eind jaren tachtig. Voor iedereen was duidelijk dat het hele construct een geraamte was geworden waar niets meer onder zat. En hoe duidelijk dat werd, des te groter waren de militaire parades die werden gehouden. Of Noord-Korea vandaag, hetzelfde verhaal: Alleen nog maar mooie façades waarachter het totale failliet en de schrijnende armoede verborgen worden.

3.

‘Geen steen zal op de ander gelaten worden’ (Mc 13,2), wanneer gaat dat gebeuren vragen de leerlingen. Vervolgens is het antwoord van Jezus een apocalyptische rede die eigenlijk een aaneenrijging van citaten uit de profeten is. Vooral uit het boek Daniël wordt geciteerd. Hoewel dit type visioenen vaak wordt verbonden met de eindtijdgedachte, moeten we hier en op andere plaatsen vooral ook denken aan de actualiteit van de dagen waarin het is geschreven. Die actualiteit dringt zich aan de schrijvers op als een realiteit van vernietiging en ondergang.

Daniël schrijft zijn apocalyptisch verhaal zo dat het lijkt alsof hij een van de babylonische ballingen is, maar in werkelijkheid leeft hij in de hellenistische tijd rond de 2^e eeuw voor onze jaartelling. Voor hem is de actualiteit: de strijd van messiaanse groepen tegen elkaar en tegen het oprukkende hellenisme. Hij ziet de assimilatie van sommige joodse groepen als een groot gevaar. Voor dat andere apocalyptische boek, van Johannes, is de achtergrond de Romeinse bezetting en onderdrukking waar maar geen einde aan komt. Bij Marcus spelen vele gebeurtenissen in de zestiger jaren van de eerste eeuw een rol: een aardbeving in Frygië en in Pompei. Opstanden tegen de Romeinen in Galilea, in Gallië, rond de Beneden-Rijn en zelfs in Italië. Het Capitool wordt in brand gestoken en vernietigd in 69. Na de dood van Nero is er grote gewapende strijd om het keizerschap. En dan het vernietigende jaar 70. Het is daadwerkelijk een tijd van ondergang en vernietiging, waarin niets meer is wat het lijkt, geen steen op de ander blijft en mensen tegenover elkaar staan.

Om dan overeind te blijven is een scherpe blik nodig, alertheid en volharding. Niet voor niets klinkt er vier keer ‘kijk uit!’ Kijk uit voor verwarring, kijk uit voor jezelf, kijk uit voor korte termijn oplossingen, kijk uit en weest waakzaam. Opvallend is dat er zelfs begrip is voor wie wegvluchten van de ellende. ‘Vlucht naar de bergen’, ‘Kom *niet* van dat dak af!’ (Mc 13,14-15). Je moet of hoeft niet de gewapende strijd aan te gaan wanneer je denkt dat het niets uit zal halen, of wanneer dat de zaken alleen maar erger maakt dan ze zijn. Wegvluchten is een optie.

4.

Na die verdrukking, na al die ellende, dan zullen ze zien 'de mensenzoon, komend in wolken' (Mc. 13,26 – Dan. 7,13). Mooie taal 'komend in wolken' u weet wat er in veel bijbelvertalingen is gebeurd – kijk op de afbeelding!: "nee dat is fout, dat moet zijn komend OP wolken!" En daarmee zijn de kinderprentjes van begin vorige eeuw gevuld. Maar 'komend in wolken' is toch echt iets anders en heeft niets te maken met de man met baard en staf op de wolk die wel even orde op zaken komt stellen. ER staat 'komend in wolken', dus denk eerder aan 'in nevelen gehuld' of 'in het verborgene'.

'Dan zullen we zien de mensenzoon, komend in wolken.' Waarom komt hij dan niet als alles in puin ligt? In Syrië, in Irak, in al die gebieden waar geen steen meer op de andere staat? Waar was hij voor de slachtoffers van Epstein en waar voor de verdreven en nog niet verdreven stammen in de amazone, waar was de mensenzoon in alle vergeten oorden van ellende en onderdrukking? In onze persoonlijk lijden en onze eigen tragedies? Waar is die mensenzoon? Het klinkt bijna als de vraag naar God in Auschwitz en Dachau. Heeft Jezus zich vergist? Hij was toch de mensenzoon? Of op z'n minst identificeerde hij zich met de mensenzoon? Of moeten we die komst van de mensenzoon toch anders verstaan? Hebben we dat komen van de mensenzoon misschien toch niet goed begrepen?

Van ouds wordt die mensenzoon verbonden met het visioen van een nieuwe tijd. Als alles ten onder is gegaan, wanneer de onderdrukking niet meer te harden is, wanneer het lijden niet meer is te overzien, dan zal de mensenzoon komen. Is dat dan een persoon? Een Goddelijke knecht? Een afgezand uit een ander universum? Nee, de mensenzoon komt 'na de verdrukking' (Mc. 13,24) tevoorschijn in alle mensen die hebben volhard, die ondanks alles hebben vastgehouden aan wat rechtvaardig is en zachtmoedig en liefdevol. Wanneer alles in puin ligt, komen zij die hebben volhard tevoorschijn, uit de bergen en van de daken, om opnieuw te beginnen, het leven weer op te pakken en het leven weer leefbaar te maken. In die mensen komt de mensenzoon aan het licht. De macht en de kracht die nodig is en vrij komt bij wederopbouw van een stad, wederopbouw na een verschrikking, of de kracht die nodig is om je eigen leven weer op te pakken, dat is de mensenzoon kracht. In wolken gehuld: je wist niet dat je het kon!

Om er voor te zorgen dat je bij deze volhardende groep zit, moet je heel wat valkuilen en hindernissen overwinnen. Het is uitkijken geblazen. 'Kijk uit voor jezelf, voor de ander, voor dwaling, voor verwarring, voor de verleiding toch mee te gaan in de stroom van geweld en ondergang.

5.

De mensenzoon, de zoon der mensen. Zo wordt Jezus genoemd en hij vereenzelvigd zich daar ook mee. Maar hij zegt niet dat hij het is. De mensenzoon is in bepaalde joodse kringen namelijk identiek aan de Messias. Zou Jezus zich die titel toe-eigenen dat zou een enorme godslastering zijn. Maar anderen hebben in Jezus wel de eigenschappen van de mensenzoon, de messias, herkend en ervaren.

Mensenzoon. We kennen allemaal het taalgebruik, tot vandaag, de zoon van..., de dochter van, de vrouw van... , en vaak volgt daar dan een voornaam persoon. 'van' iemand zijn geeft aanzien of status. Maar ook als het familiair bedoeld is, zonder dat er sprake is van status, dan nog plaatst het de persoon in een bedding, een krijg van bepaalde mensen, een familie, een groep.

Jezus wordt omschreven als iemand die wars is van dit soort vooraf gegeven banden. 'Is dat niet Jozef's zoon?', 'Kennen we niet zijn broers en zusters?' 'Komt die niet uit Nazareth – wat voor goeds kan daar uit komen?' Al dit soort zinspelingen worden in de verhalen door Jezus aan de kant geschoven: 'mijn moeder, mijn broers en zussen? Dat zijn zij die de wil van God doen!' Daarmee ontdoet hij zich niet van zijn familie, maar wel van banden die kunnen knellen, die hem terug kunnen fluiten en zeggen: 'je was er toch een van ons', 'kom eens op voor je dorp, je familie'. Een politicus van een lokale partij, die het halve dorp aan de mail heeft hangen met wensen en verlangens die hij vanuit zijn positie toch wel even zal kunnen regelen, hij is immers één van hen.

Jezus wordt neergezet als de mensenzoon. Zoon van mensen, daar zit geen naam, geen stam, geen familie aan vast, dat is open. Daar zitten ook al die naamloze mensen in, die stemlozen, die verlatenen, de uit de familie gestotenen, de zwarte schapen. En het is deze mensenzoon die zich IN ons wil tonen. Maar dan moeten we wel bereid zijn te volharden in het visioen, dat voorbij aan deze harde en verdeelde wereld die mensen vernietigt en kapotmaakt, lonkt en op ons wacht: een nieuwe wereld, *wijd licht land, waar gerechtigheid als rivieren stroomt* (H. Oosterhuis – woord dat ruimte schept), *nieuw begin, de toekomst open: hier en nu en steeds opnieuw* (F.Ploum – kom in ons midden).

Zeg amen. Dat het zo moge zijn.